

УДК 368.5:631.55

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ СТРАХУВАННЯ ВРОЖАЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ

THE STATE AND PROSPECTS OF INSURANCE OF AGRICULTURAL CULTURES IN UKRAINE

НОСОВА В.А., студентка магістратури*

Харківський національний технічний університет
сільськогосподарства імені Петра Василенка

В статті визначено стан та окреслені основні перспективи страхування врожаю сільськогосподарських культур в Україні. Зазначено про необхідність запровадження системи комерційного й взаємного страхування за повноцінної державної підтримки. Виявлено, що у нормативно-правовій базі України відсутній документ, який би встановлював єдині підходи та методикку визначення розміру майбутнього врожаю сільськогосподарських культур, що призводить до проблеми точного визначення страхових сум та розміру збитків, які виникають внаслідок настання страхового випадку та розміру страхового відшкодування збитків. Встановлено також, що важливою економічною передумовою, що збільшує роль страхування у сільськогосподарському виробництві, є підвищення обсягу страхової відповідальності.

Ключові слова: страхування, страховий випадок, страхова відповідальність, страховий ризик, врожай сільськогосподарських культур.

The article defines the state and outlines the main prospects of crop insurance in Ukraine. The necessity to introduce a system of commercial and mutual insurance with full state support was noted. It is revealed that there is no document in the regulatory framework of Ukraine that would set out uniform approaches and methods for determining the size of future crop yield, which leads to the problem of accurate determination of insurance sums and the amount of losses arising from the occurrence of an insured event and the amount of insurance indemnity. It is also established that an important economic prerequisite that increases the role of insurance in agricultural production is the increase of insurance liability.

Key words: insurance, insurance case, insurance liability, insurance risk, crop yield.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сільське господарство – одна з найдавніших, найважливіших і найбільш ризикованих галузей економіки. В Україні на сільське господарство покладено завдання якнайповніше забезпечувати внутрішні потреби країни в продовольстві, сировині та нарощувати можливі експортні культури. За належних інвестицій аграрний потенціал України може досягти високого рівня, для того, щоб нагодувати більшу частину населення Європи.

АПК нашої країни давно уже зазнає нестачу фінансових ресурсів, який був і лишається наслідком низької врожайності сільгоспкультур, нееквівалентного міжгалузевого обміну, недовершеної податкової та митної політики. Ціни на сільськогосподарську продукцію часто занижуються у зв'язку з поганою організацією закупівлі, монопольним становищем заготівельників. Матеріально-технічні засоби продаються селу за цінами, не співставними якості добрив, машин та обладнання. За останні роки дуже зросла вартість енергоносіїв. Триває значний виїзд найактивнішої частини трудових ресурсів із сіл. Значно низькою залишається платоспроможність більшості населення, що споживають продукцію. Ось ті головні чинники, за яких відчутно знизився темп розвитку вітчизняного аграрного сектору порівняно не тільки з іншими державами, а й з середніми макроекономічними показниками України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначенню стану та окресленню перспектив страхування врожаю сільськогосподарських культур в Україні присвячені праці таких вчених: Марценюк-Розарьонової О.В., Якубовської Я.Р., Чернопищук О.М., Деми Д.І., Віленчука О.М., Дем'янюка І.В., Гаманкової О., Залетова О.М. та багато інших. Проте зазначена проблема є багатоаспектною і потребує більш детального вивчення.

* Науковий керівник – Подольська О.В., к.е.н., доцент

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення сучасного стану та окреслення перспектив страхування врожаю сільськогосподарських культур в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. На даний момент в Україні прискорюється аграрна реформа, мета якої – забезпечити повне й надійне продовольче постачання населення, досягти високого експортного потенціалу в галузі, відновити господаря на землі й створити конкурентоспроможний аграрний сектор економіки.

Залучення інвестицій у розвиток сільського господарства безпосередньо залежить від того, як вирішиться проблема зі зменшенням та розподілом ризику товаровиробників [1].

На початку 1990-х років страхування сільськогосподарських товаровиробників набагато послабився. Різко зменшилась реальна бюджетна допомога господарствам. Комерційні банки не в змозі покривати збитки, які були спричинені природними катаклізмами, також дається взнаки інфляція грошової одиниці. При цих умов й не варто сподіватися на високу страхову активність. Аграрна реформа має радикально змінити ситуацію. Приватизація землі, дедалі інтенсивне її використання, зміна стосунків з банками, перехід до сплати єдиного податку – ці та інші фактори підштовхують до організації страхового захисту товаровиробників. Йдеться, передусім, про запровадження системи комерційного й взаємного страхування за відсутності державної підтримки.

Такий захист зможуть втілити лише ті страхові компанії, які мають достатній страховий резерв, велику мережу філій та представництв, а ще фахівців, які добре ознайомлені із особливостями аграрного сектору. Раніше понад 95 % застрахованих сільськогосподарських об'єктів припадало на НАСК «Оранта» та компанії, що відокремилися від неї. Решта компаній, у яких є ліцензія на ці види страхування, тривалий час не брали на себе значних ризиків.

Ситуація може змінитися, якщо провідні страховики об'єднають свої зусилля в цьому напрямку, а також наладять ринок перестрахування сільськогосподарських ризиків [2].

Страхові компанії в Україні надають послуги зі страхування тварин, сільськогосподарських культур та багаторічних насаджень. Умови страхування відрізняються в залежності від об'єкта страхування, бази визначення збитків, типу ризику. Зокрема, тарифи на страхування тварин нижчі за тарифи страхування сільськогосподарських культур, тарифи на страхування овочів перевищують тарифи на страхування зернових.

Вимоги до страхування залежать від того, чи використовує підприємства інтенсивні технології та запобіжні заходи, які б допомагали понизити ризик страхового випадку або знизити його негативні наслідки. Якщо використання підприємством цих технологій та умови страхування є більш сприятливими для страхувальника.

У цілому сучасні тарифи на страхування сільськогосподарських ризиків перебувають у межах від 0,2 до 10 %. Щоб оцінити, наскільки вид страхування для страхувальника є більш вигідним, слід розглядати розмір страхового тарифу не окремо, а із врахуванням розміру безумовної франшизи. Якщо розмір безумовної франшизи сягає, нехай буде, 90%, то страхування навіть за низькими тарифами не можна вважати дешевим.

В разі страхування витрат виробництва, тоді страховий тариф буде сягати від 0,2 до 3 %, що менше, ніж якщо буде страхуватися ринкова вартість майбутнього врожаю. Така різниця є виправданою, адже відшкодування виробничих витрат не буде повністю компенсована, який через страховий випадок не отримав запланованого прибутку.

За інформацією страхових компаній, на сьогоднішній момент тарифи не рівнозначний частоті виникнення страхових випадків в аграрному виробництві. Для того, щоб захистити свої інтереси, страхові компанії ставлять вищий рівень безумовної франшизи.

За оцінками українських представників страхових компаній, реальне страхування може відбуватися за рівня тарифів від 10 до 15 відсотків (10 % – для зернових і 15 – для овочевих культур). Одночасно значна кількість фермерів вважають, що максимально прийнятний страховий тариф становить 5 %. Цей розрив дає загальне уявлення про необхідність у державній підтримці страхування сільськогосподарського виробництва.

У нормативно-правовій базі України відсутній документ, який би встановлював єдині підходи та методичку визначення розміру майбутнього врожаю сільгоспкультур. Із за цього є складнощі у визначенні страхових сум та розміру збитків, які виникають внаслідок настання страхового випадку та розміру страхового відшкодування збитків [4].

Важливою економічною передумовою, що збільшує роль страхування у сільськогосподарському виробництві, є підвищення обсягу страхової відповідальності. Страхування урожаю проводиться від усіх несприятливих природних і метеорологічних явищ. Страхування майна аграрних підприємств та сільськогосподарських культур здійснюється у добровільній формі, що обумовлює необхідність забезпечення фінансової стійкості страхових компаній при реалізації страхових послуг аграріям. До об'єктів страхування належить:

- майбутній урожай сільськогосподарських культур та багаторічних насаджень плодоносного віку;
- фактичні затрати страхувальника на посів та вирощування сільськогосподарських культур;
- багаторічні насадження: дерева, куці, плодово-ягідні насадження й виноградники.

На страхування не приймаються:

- природні сінокоси й пасовища;
- посіви сільськогосподарських культур, які висівались страхувальником три останні роки посілів, але жодного року від них не отримано врожаю;
- багаторічні насадження плодоносного віку;
- багаторічні насадження, що зростають у садах, знос або зрідження яких становить 70 % від їх первинної вартості або нормативу посадки;
- посадки сільськогосподарських культур, що знаходяться в зоні, якій загрожують обвали, зсуви, повені та інші стихійні явища.

Страховим ризиком при страхуванні майбутнього урожаю сільськогосподарських культур вважається:

- вимерзання озимих культур та багаторічних сіяних трав посіву минулих років;
- градобій, злива, тривалі дощі, буря, ураган або затоплення посівів;
- пожежа на колосових та інших сіяних культур;
- припинення подачі електроенергії, викликане стихійними явищами, або аварією у спорудах захищеного ґрунту у результаті стихійного лиха;
- вимокання, випрівання, якщо це сталося внаслідок стихійного лиха;
- посуха;
- хвороби рослин;
- підвищена вологість, що перешкоджає зібрати врожай;
- повне знищення карантинними комахами.

При страхуванні багаторічних насаджень до страхових ризиків відносяться:

- вимерзання;
- сильні снігопади й обмороження;
- повінь, буря, ураган, злива, обвал, зсув та землетрус;
- пожежа й удар блискавки;
- посуха;
- повне знищення карантинними комахами [3].

Страховими випадками вважається завдання прямих збитків майновим інтересам страхувальникам, пов'язаних з неотриманням або недоотриманням урожаю сільськогосподарських культур внаслідок реалізації одного чи іншого ризику, якщо вони передбаченні договором страхування.

Розмір збитку розраховується, як множення різниці між вартістю фактично одержаного урожаю даного року та середньою врожайністю за попередні п'ять років з 1 га на всю площу посіву.

Якщо на всій площі, де пошкоджена культура, або на частині тієї площі здійснено пересів або підсів збиток визначається з урахуванням вартості фактично одержаного валового врожаю основної культури і фактичної вартості врожаю на площі пересіву або підсіву за цінами реалізації тієї чи іншої культури.

Висновки. Отже, можна зробити такий висновок, що страховий ринок в аграрній сфері України залишається малорозвинутим, що безпосередньо зумовлює низку об'єктивних і суб'єктивних причин і, перш за все, станом економіки сільськогосподарського виробництва, замалим фінансовим потенціалом страхових компаній, брак конкуренції страхових послуг, ризикованістю вигідності страхового бізнесу в сільському господарстві порівняно з іншими видами страхової діяльності, а також відставанням у розвитку нормативно-правової бази страхування.

Література.

1. **Марценюк-Розарьонова О.В., Якубовська Я.Р., Чернопищук О.М.** Страхування урожаю сільськогосподарських культур та багаторічних насаджень. *Електронне фахове наукове видання «Ефективна економіка»*. 2018. № 4. Режим доступу : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/33.pdf
2. **Марценюк-Розарьонова О.В.** Особливості і стан розвитку страхового ринку України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2014. Вип. 7(5). С. 48-50. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_7%285%29__13
3. Страхові послуги: навч. посібник / **Д.І. Деми, О.М. Віленчук, І.В. Дем'янюк**, за заг. ред. **Д.І. Деми**. К. : Алерта, 2013. 484 с.
4. **Гаманкова О.** Методи державного регулювання ринку страхових послуг. *Ринок цінних паперів України. Вісник Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку*. 2009. № 9-10. С. 61-64. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/rspu_2009_9-10_10
5. **Залетов О.М.** Економічна сутність прямого страхування. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Економіка*. 2012. Вип. 12. С. 73-77.

УДК: 658.8:339.137.2

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ: СУТНІСТЬ, ЧИННИКИ ТА ПРИНЦИПИ

THE COMPETITIVENESS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES: THE NATURE, CAUSES AND PRINCIPLES

НАСІРОВ Р.Е., студент магістратури*

Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка

У представленій статті автором розглянуто сутність категорії «конкурентоспроможність» для сільськогосподарських підприємств. Встановлено, що динамічні умови ринкового середовища вимагають від суб'єктів економічних відносин адаптації до цих змін, а також уміння завойовувати та зміцнювати свої позиції на певному цільовому ринку. Виділено основні чинники, що впливають на конкурентоспроможність, а також принципи яких повинне дотримуватися господарство для того щоб якомога довше утримувати лідируючі позиції на ринку.

Ключові слова: ринок, конкуренція, конкурентоспроможність, конкурентні переваги, конкурентна боротьба.

* Науковий керівник – Квятко Т.М., к.е.н., доцент